ప్రథమాంధ్ర మహాపురాణము

ప్రబంధ కథా మూలము

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము వారి
డాక్టరేట్ పట్టమును పొందిన
సిద్ధాంత వ్యాసము

డాక్టర్ జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యం, ఎం.ఏ., పిహెచ్.డి.,
రీడరు, తెలుగుశాఖ, నిజాం కళాశాల
ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము, హైదరాబాదు.

శ్రీవాణీ ప్రచురణము 1
సర్వస్వామ్య సంకలితము
ప్రథమముద్రణము: 1000 ప్రతులు
జనవరి, 1973
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ఆర్థిక సహాయముతో ప్రకటితము

PRATHAMA ANDHRA MAHA PURANAMUPRABANDHA KATHA MULAMU.
A Doctoral Thesis on 'Markandeya Purana as a source of Telugu Kavyas'

by Dr. G.V. Subrahmanyam, M.A., Ph.D.,
Reader in Telugu, NimZam College, Hyderabad
Andhra Pradesh, INDIA.

Published by
Smt. G. Suseela and Sri G. Radha Krishna
srivani, 1-8-702/105, Nallakunta,
Hyderabad 500044

Price : Rs.25/-

Copies available with
Smt. G. Suseela
"Srivani " 1-8-702/105, Nallakunta
Hyderabad - 500 044

SRI MADHAVI BOOK CENTRE
in Front of Arya Samaj Mandir, Kothi, Hyderabad 500 027.

Andhra Saraswatha Parishad Book Stall,
Tilak Road, Hyderabad - 500 001.

Printed at
Nagarjuna Printing works,
Hyderabad-500020.

సాహితీ రాజ్యపరిపాలనకళా విచక్షణులు
రవీంద్ర కవిచంద్ర ప్రభావిత ప్రతిభావిలక్షణులు
అఖిలభారత విఖ్యాతాంధ్ర నాయకహర్యక్షులు
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ అధ్యక్షులు

డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారికి
గౌరవపురస్సరముగా
అంకితము

పురాణపురుషా జ్జాతం
యథేదం జగదద్భుతమ్।
తథేదం వాఙ్మయం జాతం
పురాణేభ్యోన సంశయః॥

– **నారదీయమహాపురాణము**

తర్కింపంగ నశక్యమైన వితతోద్యద్దీప్తిజాలంబుచే
నర్కుం డెట్లు వెలుంగు నట్ల బహుపుణ్యశ్రేణికావ్యాప్తిసం
పర్కస్ఫూర్తి నఘాంధకారము లడంపంజాలి లోకంబున
న్మార్కండేయపురాణరత్న మమరు న్మాంగళ్యసంపాది యై.

– మారన

ప్రస్తావన

కొందరు గురువు లుందురు. వారి గురుత్వము శిష్యపరంపర కపారప్రతిష్ఠాకరమై యుండును. కొందరు శిష్యులుందురు. వారిశిష్యత్వము గురువుల కఖండకీర్తికారణమై యలరారుచుండును, అట్టి శిష్యచుడామణులలో శ్రీ డా జి.వి సుబ్రహ్మణ్యము గారు అగ్రగణ్యులు. వారు కవులు, వ్యాసకర్తలు, విమర్శకుల, వాగ్మిశేఖరులు, అధ్యాపకశిరోమణులు, సర్వలక్షణ గ్రంథపారదర్శనులు. వారాంధ్రకావ్యవీరరసస్వరూపనిరూపక మైన యొక యుత్తమ విమర్శన గ్రంథమును రచించి ఆం.ప్ర. సాహిత్య అకాడమివారి పారితోషికము నందఁజాలినారు. విషయగభీరములు, నిరవద్యహృద్యశైలీవిరాజితములు నైన వారి సారస్వతవ్యాసముల సంపుటము విద్వాంసులు ప్రశంసలకుపాత్రమైనది. వారి తిరుపతి వేంకటేశ్వరక విద్వయసాహిత్యసమీక్ష మరొక పిహెచ్.డి., బిరుదమునకుఁ బాత్రము కాఁదగినట్టిది. వారు మార్కండేయపురాణము నధికరించి రచించిన యీ సిద్ధాంతవ్యాసమునకు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమే పి.హెచ్.డి., బిరుదము నిచ్చి గౌరవించిన దన దాని ప్రశస్తిని గూర్చి వేఱుగాఁ జెప్పవలసిన యక్కఱ లేదు. వినయము, విద్వత్త, ప్రతిభ, నిరంతరపరిశ్రమ, వివిధ విషయపరిజ్ఞానము, సరసగంభీరవాగ్మితావై శారద్యము ఏకత్ర పుంజీభవించిన యా దర్శోపన్యాసకవతంసులు వారు.

శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు తమ సిద్ధాంతవ్యాసము నై దుసర్గములుగా విభజించినారు. సాధారణముగా సర్గవిభజనము మహాకావ్యములందే కాననగును. అచ్చట సర్గ మనఁగా కావ్యభాగము, లేక అధ్యాయము అని అర్థము. సర్గమునకు సృష్టి యనునర్థముకూడ నున్నది. పురాణమునకుఁజెప్పఁబడు పంచలక్షణములలో నిది యాద్యము. ఈ గ్రంథము మార్కండేయ మహాపురాణమునకు సంబంధించిన దగుటచేతను, పురాణము పంచలక్షణ సంపన్న మగుటచేతను దీని నై దుభాగములుగా విభజించుట యుచితమైయున్నది. మఱి యిందలి యధ్యాయము లైదైదే నూతనసృష్టి ప్రాయములగుటచే వీనిని సర్గము లనుటయు సంగతముగనే యున్నది.

ఇందలి ప్రథమసర్గము మహాపురాణములకును సంస్కృతమార్కండేయ పురాణమునకును సంబంధించినది. 'పురాణము' లను నధ్యాయమున శ్రీ

సుబ్రహ్మణ్యముగారు పురాణశబ్దమునకుఁ గల వివిధ నిర్వచనముల నొసంగి, దానికిఁ గల పంచలక్షణములను వివరించి తత్స్వరూపస్వభావములను వ్యక్తము చేసియున్నారు. గుణత్రయవిభాగము ననుసరించి వారు కావించిన పురాణవర్గీకరణము సముచితముగా నున్నది. పురాణేతిహాస శబ్దములకు వ్యుత్పత్త్యర్థములు భిన్నము లైనను, వానిని సాధారణముగా సమానార్థకములగనే వాడుట పరిపాటి. ఆంగ్లమున రామాయణమహాభారతములను రెండింటిని గానే పరిగణింతురు. ఈ అధ్యాయమున గ్రంథకర్త పురాణేతిహాస శబ్దములకుఁగల వైలక్షణ్యమును వివరించి, పురాణములకును పాశ్చాత్యుల అను వానికిని గల ముఖ్యములైన సమానలక్షణములను బ్రకటించియున్నారు. పురాణస్వరూపస్వభావములను గూర్చి యింతసమగ్రమైన వివరణ మాంధ్రమున నింతకు ముందు జరిగియుండలేదు.

మార్కండేయ మహాపురాణము అష్టాదశమహాపురాణములలో నేడవది. 'మద్వయ'మ్మని చెప్పఁబడు రెండింటిలో నిది యొకటి. మార్కండేయుఁడు చిరంజీవి. అతని నామమే యీ పురాణమునకుఁ బెట్టఁబడినది. ఈ పురాణ ప్రవక్తలలో మార్కండేయుఁడొకఁడు. జైమినిముని సర్గప్రతిసర్గాదులను గూర్చి వివరింపు మని ధర్మపక్షులను ప్రార్థింపనవి యా విషయములను మార్కండేయుఁడు క్రోష్టుకి యను మునికిఁజెప్పినవిధముగా విశదీకరించియుండెను. మార్కండేయపురాణమునందలి మొదటి నలువదిరెండు అధ్యాయములను గూర్చియు, అందలిశ్లోకములసంఖ్యను గూర్చియు శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు గావించిన విమర్శ యుక్తిసహముగా నున్నది. మార్కండేయపురాణము గ్రంథకర్త చెప్పినట్లు మహాభారత ప్రశంసతో నారంభించుట యొకవిశేషము. జైమిని మహాభారతమును బఠించి యందలి వివిధార్థములను మననము చేసికొని సమన్వయము కుదురని నాలుగు విషయములను మార్కండేయముని నడిగి తెలిసికొనెను. పంచలక్షణములు నన్ని పురాణములందును గోచరించును. కాని, మార్కండేయమున మఱింత సమగ్రముగాఁ కనిపించును. ఇందలి మన్వంతరములను వివరించునప్పుడు సావర్ణిమన్వంతర కథాకథనసందర్భమున ఆదిశక్తి జన్మస్వరూపస్వభావములను వివరించు దుర్గాసప్తశతి కూర్పఁబడుట యీపురాణముయొక్క ప్రచారమునకును, మహత్త్వమునకును కారణమైనది.

మార్కండేయపురాణము వెలసిన కాలమును గూర్చియు, మార్కండేయ పురాణ వైశిష్ట్యమును గూర్చియు, నందలి త్రిగుణ ప్రాధాన్యమును గూర్చియు, గ్రంథకర్త కావించిన వివరణము వారి పరిశోధనపాటవమునకును, గ్రంథపరిశీలన నైపుణ్యమునకును నిదర్శనముగా నున్నది.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున అజ్ఞాతయుగముతరువాతి రెండవయుగమును పురాణయుగ మనికాని, అనువాదయుగ మనికాని చెప్పవచ్చును. నిజమున కీయుగమున వెలసిన పురాణము మార్కండేపురాణ మొక్కటే. బసవపురాణమునకు పురాణ మను పేరున్నను, అదినిజమైన పురాణము కాదు. భారతమును గూడ పురాణ మందురు కాని, దాని నితిహాస మని చెప్పుటయే యుచితతరము. ఈవిధముగా నాంధ్రవాఙ్మయమున వెసిన ఆద్యపురాణము మార్కండేయపురాణమే యగుచున్నది. దీనిని తిక్కనసోమయాజి శిష్యుఁడైన మారన తెనిఁగించి, కాకతి ప్రతాపరుద్రదేవుని సేనానులలో నొకఁడైన గన్నయ కంకితము చేసెను. ద్వితీయ సర్గమున శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు ఆంధ్రమున మార్కండేయపురాణ మావిర్భవించిన సందర్భమును, మారన కాలమును, సోమయాజికిని, అతనికి గల గురుశిష్యసంబంధమును చక్కగా వివరించినారు. మారన అనువాద పద్ధతిని విశదీకరించుటలో గ్రంథకర్త చూపిన పరిశోధన పాండితీప్రాభవము అపారములైనవి. కవిత్రయమువారివలెనే మారనయు ననువాద సందర్భమున కొన్ని భాగములను తగ్గించెను; కొన్నింటిని విడిచివైచెను; రసవత్కథాఘట్టములను, కొన్ని వర్ణనములను పెంచెను; ఔచిత్యమునకై యమూలకములైన కొన్ని విషయములను క్రొత్తగాఁ గల్పించెను. నన్నయతిక్కనలవలె మారనయు నీతిలోక ధర్మాదులను ప్రత్యేకముగా జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుటకై పూర్వాపరపద్యములతో సంబంధము లేని పద్యములను స్వతంత్రసూక్తులుగా రచించెను.

మారన మార్కండేయపురాణమునందలి శిల్పసౌందర్యమును వివరించు సందర్భమున గ్రంథకర్త ఆఖ్యానశిల్పము, ఛందశ్శిల్పము, అలంకారశిల్పము, రసశిల్పము అను వేఱువేఱు శీర్షికలతో నాయాశిల్ప సౌందర్యములను చక్కఁగా వివరించియున్నారు. మార్కండేయపురాణమున రమ్యము లైన యుపాఖ్యానములు

పెక్కున్నవి. మారన పురాణమును రచించుచున్నను కథా కథన సందర్భమున నపారమైన కౌశలమును ప్రదర్శించి, తరువాత నాకథలను గ్రహించి ప్రత్యేక ప్రబంధములను రచించినవారికి పెక్కువిషయములలో మార్గదర్శకుఁడయ్యెను. హరిశ్చంద్ర చరిత్ర, స్వారోచిషమనుసంభవము, కువలయాశ్వచరిత్ర అను ఉపాఖ్యానముల నాతఁడు మిక్కిలి నేర్పుతో రచించెను. అందును అతఁడు మనుచరిత్రమును రచించిన విధానమును పెద్దనవంటి ప్రతిభావంతునికిఁగూడ ప్రతిసన్నివేశమునందును ఒజ్జబంతి కాఁజాలుట అతని రచనాకౌశలమున కొక నిదర్శనము. మారనకవిత్వమును వివరించు సందర్భమున గ్రంథకర్త ఆఖ్యానశిల్పమునకే యెక్కువ ప్రాధాన్యము నొసంగెను. ఇందు సుమారు చిన్నవి, పెద్దవి కలిసి ముప్పదినాలుగు కథాంశము లున్నవి. వానిని తీర్చిదిద్దుటలో మారన ప్రదర్శించిన కౌశలమును గ్రంథకర్త చాలచక్కఁగా నిరూపించియున్నారు.

క్షేమేంద్రుఁడు వృత్తౌచిత్యమును ప్రదర్శించుచు నెట్టిసన్నివేశముల కెట్టి వృత్తములుచితతరములుగా నుండునో నిరూపించి యుండెను. మహాకవులు ప్రయత్నపూర్వకముగా వృత్తముల నెన్నుకొనకపోయినను సహజముగనే అర్థభావముల ననుసరించి వారి నోటివెంట నాయావృత్తము లుచితవిధమున వెలువడుచుండెను. మార్కండేయపురాణమున వృత్తౌచిత్య మెట్లు పాటింపఁబడినదో గ్రంథకర్త సోదాహరణముగా నిరూపించియున్నారు. మారన శబ్దాలంకారములకంటె నర్థాలంకారములపైనే యెక్కువ మక్కువ ప్రదర్శించెను. ఉపమానరూపకోత్ప్రేక్షార్థాంతరన్యాసాలంకారాదుల నాతఁడెట్లు ప్రయోగించెనో అలంకారశిల్పమున విశదముగా నిరూపింపఁబడినది. కథావిషయమునవలెనే రసవిషయమునఁగూడ మారన తగినంత శ్రద్ధ వహించెను. అతఁడనువాద విషయమున భావానువాదపద్ధతి ననుసరించి, శ్రీనాథపోతనలకు మార్గదర్శకుఁయ్యె నని చెప్పవచ్చును. పురాణములకును, ప్రబంధములకును శైలియందు వ్యత్యాస ముండుట సహజము, మారన మార్కండేయపురాణమున నక్లిష్టము, సరళము, భావబంధురము, సుబోధమునైన అచ్చమైన పురాణశైలిని అనుసరించియుండెను. గ్రంథకర్త యాతనిశైలిని వివరించుచు నతనికి పూర్వులైన నన్నయ తిక్కనల పద్యములను

నాతని గ్రంథమునఁగల సంవాదములను సోదాహరణముగాఁ బ్రదర్శించియున్నారు; అతఁడు వాడిన లోకోక్తులను, జాతీయములను సేకరించి యొక్కచోఁ జూపియున్నారు.

తృతీయసర్గము 'మార్కండేయపురాణము – కావ్యవస్తుప్రదానము' అనుశీర్షికతోఁ గూడినది. ఇది చాలముఖ్యమైనది. మార్కండేయపురాణమునందలి కొన్ని యపాఖ్యాముల సౌందర్యముచే నాకర్షింపఁబడి పలువురుకవులు తరువాత వానిని ప్రత్యేక ప్రబంధములుగా సంతరించిరి. వానిలో మనుచరిత్రము, కువలయాశ్వచరిత్రము, హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, మదాలసచరిత్ర మున్నగునవి ముఖ్యములైనవి. మూలానుసరణమునుబట్టి గ్రంథకర్త యీకావ్యములను నాలుగవర్గములుగా వింగడించియున్నారు. అందు మను చరిత్రకువలయాశ్వచరిత్రలు ప్రత్యక్షమూలములు, మనుచరిత్రనుగూర్చి చెప్పునప్పుడు విమర్శకులు సాధారణముగా పెద్దన మారన ననుసరించె నని చెప్పుచుందురు. అది సత్యమే. కాని, అతఁడు సంస్కృతమూలము ననుసరించిన భాగములు కూడ కొన్నియున్నవి. వానిని గ్రంథకర్త చక్కఁగా నిరూపించియున్నారు. మనుచరిత్రమునందలి యాయాసన్నివేశములయు, భావములయు చిత్రణమునకు మారనపురాణమునందలి భాగములెట్లు ప్రేరకము లయ్యెనో వారు నిరూపించియున్నారు. సవరము చిననారాయణ కథా కల్పనమున నపారమైన ప్రతిభ ప్రదర్శించె నని విమర్శకుల తలంపు. ఆకల్పనలను అందలి యౌచిత్యానౌచిత్యములను గ్రంథకర్తగారిందు విశదముగా వ్యక్తీకరించి యున్నారు. హరిశ్చంద్రచరిత్రవస్తుకములైన కావ్యములకు మార్కండేయపురాణము పరంపరగా మూలమని చెప్పఁదగి యున్నను నిజమునకు వానికి గౌరన హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమే ఆధార మని చెప్పుటలో నత్యుక్తి యుండదు. ఆచరిత్ర సంస్కృతపురాణాదులందే సమగ్రరూపము దాల్చి గౌరన హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమున పరిణతస్వరూపమును బొందినది. అందుచే తరువాతి కవులు గౌరన కావ్యమునే యెక్కువగా ననుసరించిరి. గౌరనకూడ కలహకంఠీనక్షత్రకుల పాత్రలను స్వయముగాఁ గల్పించినను, కాలకౌశికాదులను చిత్రించుటలో మార్కండేయపురాణమునుగూడ నాధారముగా గ్రహించెనని చెప్పక తప్పదు. ఆధునికులైన శ్రీ వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు కువలయాశ్వచరిత్ర నెటింగియు, నావస్తువును మఱల గ్రహించి మూలకథలోని

దోషములను సవరించి కొన్ని నూత్నకల్పనలు చేసి, మదాలసావిలాసమును హృద్యముగా రచించియున్నారు. తక్కెళ్లపాటి లింగనకవి, చంద్రశేఖరుఁడు ఉత్తరహరిశ్చంద్రచరిత్రను ప్రబంధములుగా రచించిరి. వారు హరిశ్చంద్రచరిత్రయందలి పాత్రలప్రవృత్తికి కారణభూతములైన పూర్వ జన్మకథావృత్తాంతములను వివరించియుండిరి. ఒక్కశనైశ్చరుని కథమాత్రము మార్కండేయపురాణమునందుకూడ కానవచ్చుచున్నది. ఈ ఉత్తరహరిశ్చంద్రకథనే శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు పూర్వహరిశ్చంద్రచరిత్ర మను పేర కావ్యముగా రచించియుండిరి. వారి రచనకు శ్రీ కొమాండూరి అనంతాచార్యులవారి గద్యప్రబంధమే ఆధారము. మరుత్తరాట్చరిత్రము, దత్తభాగవతము అనునవి ఆధునిక కావ్యములు. వీనికి మార్కండేయ పురాణము పాక్షికమూలమని చెప్పవచ్చును.

ఈ తృతీయసర్గమున మారనమార్కండేయపురాణము ఆంధ్రవాఙ్మయమున నెన్ని ప్రబంధములకు కారణమైనదో, ఎంతమందికవులకు కావ్యరచనా ప్రేరకమైనదో, వారా పురాణము నెంతవఱ కనుసరించిరో శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు చక్కఁగా విశదీకరించి యున్నారు. నిజమునకీ తృతీయసర్గ మొక్కటే పి హెచ్.డి., బిరుదప్రదానమునకు చాలు నని నాయభిప్రాయము.

సంస్కృతమార్కండేయపురాణమును ఆంధ్రీకరించినవారు మఱికొందఱున్నారు. పొన్నతోట ఔబళకవి, మండ కామేశ్వరకవి దానిని చంపూకావ్యములుగా ననువదించియుండిరి. పందొమ్మిదవశతాబ్దితరువాత పలువురు పండితులు దానిని గద్యరూపమున గూడ ననువదించి యుండిరి. శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు ఈపద్యగద్యకృతులకును మూలమునకును గల సంబంధమును బరిశీలించి, ఆంధ్రరచయిత లొనరించిన మార్పుచేర్పులను సూచించియున్నారు. మార్కండేయపురాణమునకు సంబంధించిన యీ సిద్ధాంతవ్యాసమున వానిని గూర్చికూడ స్పృశింపవలసినయవసరము లేకపోలేదు.

పంచసర్గముకూడ మార్కండేయపురాణములకు సంబంధించినదే. కాని, యీ పురాణములకును అష్టాదశపురాణాంతర్గత మైన మార్కండేయమునకును నామమందే కాని వస్త్వాదులయం దెట్టి సంబంధమును లేదు. అందుచేతనే ఈసర్గమునకు

‘పురాణము కాని పురాణ’ మని పేరు పెట్టఁబడినది. ఎల్లకర నృసింహకవి మార్కండేయపురాణమును తొమ్మిదాశ్వాసములతోఁగూడిన ద్విపదకావ్యముగను రచించియుండిరి. పోచిరాజు వీరనామాత్యుఁడు సర్గప్రతిసర్గాదులను విడిచి మార్కండేయముని చరిత్రమును మాత్ర మెత్తుకొని భావనాఋషిచరితమునకుఁ బ్రాధాన్యమును గల్పించి యొక చంపూకావ్యమును నిర్మించెను. శిష్టు కృష్ణమూర్తిగారు రచించిన వీక్షారణ్యమాహాత్మ్యమున నది మార్కండేయ పురాణమూలక మని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందలి మొదటి మూఁడును పద్మసాలీలకు మూలపురుషుఁడైన భావనాఋషి చరిత్రమును, మాహాత్మ్యమును వివరించుచున్నవి. వీనికిఁగూడ మూలమైన సంస్కృతమార్కండేయ పురాణ మొకటి యున్నదని చెప్పుదురు గాని యది యెచ్చటను లభ్యమగుటలేదు. మారన పురాణము ననుసరించి పెక్కుకావ్యములు వెలసినట్లే నృసింహకవిరచన ననుసరించి తక్కినరచనలును వెలసినట్లు కనిపించును. వీక్షారణ్యమాహాత్మ్యము మార్కండేయపురాణమున లేదు. ఈకావ్యమునందలి ప్రథమసృష్టి వర్ణనముపై మాత్రము మహాపురాణము యొక్క ప్రభావ మించుక కానవచ్చుచున్నది. ఇంతకంటె దీనికిని మార్కండేయపురాణమునకును పెద్దసంబంధము లేదు.

ఇంక నీ సిద్ధాంతవ్యాసమునందలి శైలిని గూర్చి యొండు రెండు మాటలు చెప్పి ఈ ప్రస్తావనను ముగించెదను. శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు సంస్కృతాంధ్రముల రెండింట మంచి పండితులగుటయే కాక, ఉపాధ్యాయులుగా విశేషమైన యనుభవమును సంపాదించినవారు. వారిశైలి అనవసరపదాడంబరము లేక సరళమయ్యు శక్తిమంతమై, సరసమై సర్వసుబోధమై, నిర్దుష్టమై యలరారుచున్నది. వారి వివరణము మిక్కిలి నేర్పుతో కూడినది యగుటచే గూఢములైన భావములనుగూడ నెల్లరు నవగాహనము చేసికొని యానందించుటకు వీలుగా నున్నది. వారి పరిశోధనపరిశీలనము సర్వసమగ్రము. అవసరములైనచోట్ల నెల్ల వా రుదాహరణములను, ప్రమాణములను, ఉటంకించియున్నారు. మార్కండేయపురాణమును గూర్చి యింతకుపూర్వ మెవ్వరును సమగ్రమైన పరిశీలనము గావింపనిలోపమునీ సిద్ధాంతవ్యాసము తీర్చుటయే కాక, అందలి యపూర్వవిషయముల నెన్నిటినో వెలుఁగునకుఁ దెచ్చి, పఠితలకు దానిపై

నభిమానము నావహించుచున్నది. మార్కండేయపురాణ మూలకములైన ఆంధ్రప్రబంధములనుగూర్చి వారు కావించిన పరిశోధన అమూల్యమును, ఆవశ్యకమునై యున్నది. వారింకను ఇట్టి విమర్శాత్మకములు, పరిశోధనాత్మక ములునైన రచనలు కావించి, యాంధ్రభారతియుటితి కపూర్వములైన యలంకారములను సమకూర్తురు గాక : యని యాశీర్వదించుచున్నాను.

దివాకర్ల వేంకటావధాని

హైదరాబాదు,
24-12-1972

ఈ గ్రంథమునందలి విశేషాంశములు

1. సర్గాది పంచలక్షణవిశిష్టమైన పురాణ పర్యాలోచనమును సర్గపంచకముగా వర్గీకరించుట రచనా ప్రణాళికకు సంబంధించిన విశేషము.

2. పురాణేతిహాస స్వరూప స్వభావములను తులనాత్మకముగాఁ బరిశీలించుటయు, ప్రాచ్య పాశ్చాత్యసాహిత్యప్రక్రియ లైన పురాణేతిహాసములకును, Myths and Epics కును గల భేద సాదృశ్యములను వివేచించుటయు, పురాణ పంచలక్షణ, దశ లక్షణ, దశాధికలక్షణ పరిణామ వికాసమును సమీక్షించుటయు, 'పురాణము' లను నధ్యాయము నందలి విశేషము.

3. అష్టాదశమహాపురాణములలో సంస్కృతమార్కండేయమున కున్న వైశిష్ట్యమును వివరించుటయు, నాపురాణము త్రిగుణప్రధానమైన దని వివేకించుటయు 'మార్కండేయ మహాపురాణ' మను నధ్యామునందలి విశేషము.

4. మారన మార్కండేయపురాణము ప్రథమాంధ్రమహాపురాణ మని నిర్దేశించుటయు, కృతిపతి యగు గన్నసేనాని హరిహరాద్వైతభక్తియుక్తుఁడని స్థాపించుటయు, తిక్కనమారనల గురుశిష్యసంబంధమును సమీక్షించుటయు,

ప్రథమాంధ్ర మహాపురాణము తిక్కనగారి వైదికమతధర్మాద్వైత ప్రచారమహాప్రణాళికలో కాలాంతరమున రూపుగొన్న సాహిత్యప్రక్రియాసాధన మనియు బసవపురాణమువంటి దేశిద్విపదపురాణములకుఁ బ్రతిగా మహాపురాణసంప్రదాయమునకు సంబంధించిన మార్గచంపూపురాణనిర్మాణధ్వజము నెత్తుటకై సాగించిన రచన మనియు, నాటి మత రాజకీయ సాంఘిక సాహిత్య ప్రయోజనముల నుపలక్షించి, సమకాలీనసాహిత్య ప్రక్రియా మర్యాదలన్నింటిని తనయందు బ్రతిబించుకొనుచు తత్కాలగర్భమునుండి సహజముగా నుదయించిన కావ్యప్రక్రియ యనియు, పురాణ మైనను నన్నయ కథాకథనశిల్పమును, తిక్కన రసవత్కావ్య కళాశిల్పమును సమన్వయించుకొని పుట్టిన విశిష్టరసవత్కథా కావ్య మనియు 'ప్రథమాంధ్రమహాపురాణ' మను నధ్యాయమున స్థాపింపబడినది. తెలుఁగున నింతవరకు మారనపురాణ మిట్టిదృక్కోణముతోఁ బరిశీలింపఁబడలేదు. ఈ గ్రంథమే అట్టిమార్గమున క్రొత్తవెలుగులు ప్రసరించినది.

5. మారన భావానువాదపద్ధతి ననుసరించె నని ప్రతిపాదించుటయు, సంస్కృతపురాణము నుండి యనువదింపక భాగముల నుటంకించి, వాని సార్థక్యమును సాధించుటయు, అనువాదమునుందుఁ గాన, వచ్చు విశేషాంశములను విశ్లేషించి వర్గీకరించి, క్రమబద్ధముగా వివరించుటయు – 'మారన అనువాదపద్ధతి' యందలి ప్రత్యేకత;

6. మార్కండేయ పురాణమున మారన ప్రదర్శించిన కథాకథన కౌశలమును సూక్ష్మ సూక్ష్మాంశపరిశీలనాత్మకముగా వివరించిన అధ్యాయము 'ఆఖ్యానశిల్పము'. ఇందు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యాన, కువలయాశ్వచరిత్ర, స్వారోచిషమనుసంభవ, మరుత్తరాట్చరిత్రములలో మారన నిక్షేపించిన అమూలకమైన అఖ్యానశిల్ప మనల్ప మని మొట్టమొదటిసారి యీ గ్రంథమువలన తెలుఁగువారికి తేటతెల్లము కాఁ గలదు.

7. అనువాదకావ్యమున కవి తనసొంత మని చెప్పుకొనఁదగినది ఛందము. అది రసభావవ్యంజక మగుట శిల్పము. తిక్కన శిష్యుఁడైన మారన రచనలో ఛందమెన్ని సొబగులు, హొయలు, సార్థకముగా సంతరించుకొనినదో నవ్యఛందశ్శిల్పమార్గము ననుసరించి వివేచించి చూపిన అధ్యాయము 'చంధశ్శిల్పము'. మారన పురాణ కవితలోని ఛందశ్శిల్పరామణీయకమును మొదటిసారి వెలుఁగునకుఁ దెచ్చినది యీ అధ్యాయము.

8. పురాణరససమన్వయము చేయువిధానమును లాక్షణిక సమ్మతమైన మార్గమున వివేచించి, పురాణములు శాంతరసప్రధానము లెట్లగునో వివరించి, దానిని మార్కండేయమున కన్వయించి చెప్పిన అధ్యాయము 'రసశిల్పము'. మారన అలంకార ప్రయోగసార్థక్యమును సాధించునది 'అలంకారశి' ల్పాధ్యాయము.

9. తెలుఁగున చతుర్విధపురాణ శైలీ పద్ధతులు కల వనియు, నం దొక దానికి మారన మూలపురుషుఁడనియు తెలుఁగులో మొదటిసారి నిర్దేశించి, నిరూపించిన అధ్యాయము 'మారనశైలి'.

10. మార్కండేయపురాణము తెలుగుకావ్యములకు ప్రత్యక్ష, పరోక్ష, పాక్షిక, పరం పరామూలముగా వెలసినవిధమును విశ్లేషించి వివరించిన గౌరవము ఈ గ్రంథము నందలి తృతీయసర్గమునకు దక్కుచున్నది.

11. పెద్దన మనుచరిత్రలోని కథకును, పద్యరచనకును, పాత్రచిత్రణకును, రసపోషణకును సంస్కృతాంధ్రమార్కండేయపురాణము లెట్లు మార్గదర్శకము లైనవో సూక్ష్మేక్షికతో సమీక్షించిన అధ్యాయము 'మనుచరిత్రము'.

12. కల్పనాశక్తిలో పింగళి సూరనకు దీటైనవాఁడని ప్రశంసల నందుకొనిన సవరముచిన నారాయణకవి కావ్యకల్పనలలోని దోషములను, గుణములను, పురాణ ప్రభావమును తెలుఁగున మొదటిసారి వెలుఁగునకుఁ దెచ్చినది కువలయాశ్వచరిత్రాధ్యాయము.

13. గౌరనాదుల హరిశ్చంద్రచరిత్రలకును, లింగనాదు ఉత్తర హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానములకును మార్కండేయముయొక్క పరంపరాపరోక్షమూలత్వము నీ గ్రంథమునఁ దొలిసారి వివరించుట యైనది.

14. మార్కండేయపురాణ మను పేర వెలసియున్న పద్మసాలీలవంశచరిత్రమును వర్ణించు పురాణములను, వాని నుండి పుట్టిన కావ్యములను తెలుఁగున మొదటిసారి సమీక్షించిన గౌరవము ఈ గ్రంథమునందలి పంచమసర్గమునకు దక్కుచున్నది.

15. అల్లమరాజు రామకృష్ణకవి మదాలసాపరిణయము, కంచి వీరశరభకవి ద్విపద హరిశ్చంద్రచరిత్రము, చంద్రశేఖరకవి ఉత్తరహరిశ్చంద్రచరిత్రము, ఎల్లకర నృసింహకవి పర్వతమంత్రి లింగనామాత్యుల మార్కండేయపురాణములు, పోచిరాజు వీరనామాత్యుని భావనాఋషిమహాత్మ్యము, శిష్టు కృష్ణమూర్తికవి వీక్షారణ్యమాహాత్మ్యము – అను తాళపత్రప్రతులలోని విశేషాంశముల నీ గ్రంథమున నాయాసంధర్భములందు వెలువరించుటయైనది.

ప్రథమాంధ్రమహాపురాణ ప్రభవ ప్రాభవ ప్రభావములను గూర్చి పరిశోధించి ఫలితాంశములను సప్రమాణముగా ప్రతిపాదించిన ప్రథమాంధ్రసిద్ధాంతవ్యాస మీ గ్రంథము:

ఈయంశములు సాహితీతత్త్వ విచక్షణులసమ్మతి వడసినచో గ్రంథకర్తృకృషి చరితార్థము! ఈ గ్రంథప్రచురణము సార్థకము!

–ప్రకాశకులు.

రచయిత పరిచయము

క్రీ.శ. 1935 సెప్టెంబరు 1 వ తేదీన జన్మము.

ఆదిపూడిలో ప్రాథమిక విద్య; పరుచూరులో ఉన్నతపాఠశాలా జీవితము; హైదరాబాదులోని నిజాంకళాశాలలో పట్టభద్రవిద్య; ఉస్మానియావిశ్వవిద్యాలయములో ఎం.ఏ., పి.హెచ్.డి., పట్టములకై చదువు. 1957లో విశ్వవిద్యాలయ ఎం.ఏ., ప్రథమశ్రేణి విద్యార్థులలో ప్రథమస్థానము., 1969 ఫిబవరిలో పి.హెచ్.డి., పట్టపరిగ్రహణము.

1958 వ సంవత్సరమునుండి ఉస్మానియావిశ్వవిద్యాలయములో ఆంధ్రోపన్యాసకుఁడుగా, రీడరుగా ఉద్యోగము. వరంగల్లు, సికిందరాబాదు, నిజాం కళాశాలలో పదవీ నిర్వహణము.

రచయితగా: 'ఆంధ్రసాహిత్యములో వీరరసము', తిరుపతి వేంకటకవుల కావ్య సమీక్ష, ప్రథమాంధ్రమహాపురాణము, సారస్వత సౌరభము, నవ్యాలోకము – అను విమర్శగ్రంథముల రచన.

సంక్షిప్త బసవపురాణము, సారస్వతవ్యాససంపుటములు (రెండు), మహాభారత శాంతిపర్వము – వీనికి సంపాదకత్వము.

మహతి, అక్షరార్చన, సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటవు(చివరిసంపుటమునకు) వీనికి సహసంపాదకత్వము.

రాగమంజరి, జీవనగంగ – నవలలు, పగలిగోడలు, ఏడునక్షత్రాలు, మానవత్వము, ఏకోదరులు, మెరవనిమేఘము, తోలుబొమ్మలు, మొదలైన నాటికలు; తీరని వాంఛితము, పారితోషికము, కవిసార్వభౌముడు, భువన విజయము మొదలైన శ్రవ్యనాటికలు, మధురాద్వైతము మొదలైన ఖండకావ్యములు.

కార్యకర్తగా: ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాల యాంధ్రభాషాసదస్సు, అభినవభారతి సంస్థల కార్యదర్శిత్వము; ఆంధ్రరచయితల సంఘ సహాయ కార్యదర్శిత్వము. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ పరిశోధన సంఘమున అనుబంధ సభ్యత్వము. 'యువభారతి' గౌరవసభ్యత్వము.

చిరునామా: డా.జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యం, శ్రీవాణి 1-8-702/105, నల్లకుంట, హైదరాబాదు – 500 044

రచయిత సాహిత్య కృషి విశేషములు

'వీరరసము':(1961)

ఆంధ్రసాహిత్యమున వీరరసపోషణమును సమీక్షించిన విమర్శగ్రంథము. ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీవారి బహుమతినందిన సాహిత్యలక్షణగ్రంథము.

"విశ్వవిద్యాలయములలో పరిశోధనపట్టమును పొందఁదలఁచిన వారు సమర్పించు సిద్ధాంతవ్యాసము (థీస్) ల కోవకు చెందఁదగిన దీరచన....ప్రస్తుత గ్రంథరచయితయైన సుబ్రహ్మణ్యముగారు పిన్నవారయ్యు ధీరచింతకులు, స్వతంత్రాలోచనాపరులు. వీరిమతమున వీరమే సర్వమానసిక ప్రవృత్తులకును బీజభూతము. వీరమునకు స్థాయి భావము ఉత్సాహము. కామమే మానవుని యెల్లయిచ్ఛాక్రియాశక్తులకు పునాది యని యంగీకరించినవారుకూడ వీరము లేనిదే కామము శోభావిహీన మగు నని యొప్పుకొందురు. కామము ఇచ్ఛారూపమై భావములోనే పర్యవసించును. ఉత్సాహము జ్ఞానక్రియావృత్తులకు ప్రేరకమై ప్రాణిని క్రియాశీలము చేయుచున్నది; భావముకంటె క్రియాశీలత్వము జీవితసాఫల్యమునకు సన్నిహితప్రవృత్తియై ప్రత్యక్షోపకారక మగుచున్నది. దానికి మూల మైనది యుత్సాహము. ఉత్సాహపరిణామ మైన వీరరసము రసమూర్ధన్యమనుట హేతుబద్ధముగా నున్నది. ఇట్లు వీరమే 'రసానాం రసః' అన నొప్పియున్నది."

"అచ్యుతరాయలు కనుగొన్న 21 వీరరసభేదములకును బుద్ధిమంతు లైన సుబ్రహ్మణ్యముగారు మఱిమూఁడింటిని చేర్పఁగలిగిరి. అవి: స్వాతంత్ర్యవీరము, యశోవీరము, మానవీరము–వీరరస స్వరూపమును, తద్భేదములను స్థాపించి శ్రీసుబ్రహ్మణ్యము గారు ఆంధ్రవాఙ్మయమునందు వీరరసోల్లాసమును సందర్శించుటకు పూనుకొని విశేషకృషిసల్పిరి. ఆంధ్రమహాభారతరామాయణములలోని ముఖ్యరసము వీరరసాంతర్భావితమని వీరు సయుక్తికముగా నిరూపించిరి. ఇచ్చట గ్రంథకర్తగారు ప్రశంసనీయ మైన స్వతంత్రాలోచనమును, సాహసనిర్ణయములను జేయు శక్తియు ప్రదర్శించిరి. సంపూర్ణ కావ్యములందు వీరరసవివేచనము చేయుటతో చాలింపక శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారు ఆంధ్రలఘుకావ్యములందు, ముక్తకములందు, నవలలు, నాటకములు మున్నగు బహుళసాహిత్యప్రక్రియలయందును

వీరరసఘట్టముల ననుసంధించుచు తమ రసనౌకను విహరింపఁజేసినారు.

"ఈగ్రంథము నామూలాగ్రముగ చదివిన తరువాత ఆంధ్రవాఙ్మయము శృంగార ప్రధాన మను భావము తొందరపాటుచే కల్గినదే గాని వాస్తము గా దని నిరూపితమగును."

–ఆచార్య శ్రీఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనముగారు.

"బహుగ్రంథ పరిశీలనము, బహువిషయ నిరూపణము శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంగారి పాండిత్యమునకు నిదర్శనములు....విషయవిభాగవే వారి శ్రద్ధకు సాక్ష్యము...రసవిషయము గహనమైనది. దానిని నిరూపించుటకుఁ జేసిన ప్రయత్నము ప్రశంశనీయము".

– కవిసమ్రాట్, కళాప్రపూర్ణ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు.

"1961లో 'వీరరసము' అనే డాక్టర్ జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యంగారి గ్రంథం వచ్చింది. వీరరసస్వరూపస్వభావాలనుపరమభావుకతతోను, పటుశాస్త్రజ్ఞతతోను వివరించి మన వివిధ వాఙ్మయశాఖలలో దానికి గల ప్రతిపత్తిని నిరూపించి అకాడమీ బహుమతికి సమర్థులయ్యారు గ్రంథకర్త. ఇలా ఒక రససిద్ధాంతాన్ని ఒక వాఙ్మయానికి సమన్వయించి, సర సానుశీలనము, సమ్యగవలోకనము చేయడానికి సమకట్టిన గ్రంథాలు మన కెన్నో లేవు. అందులో ఇది అక్షరాలా అగ్రగణ్యము".

– ఆచార్య డా. యస్వీ జోగారావుగారు.

"శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యము స్వతంత్ర పరిశీలనాదృష్టి పుష్కలముఁగా గలవారు. అలంకారశాస్త్ర సిద్ధాంతములను వివరించుటయేకాక నూతన సిద్ధాంతములను యుక్తి సహముగా చేయగలదక్షులు...ప్రాచీనాలంకారికుల సిద్ధాంతములను ఆధారముగా గొని నూతన సిద్ధాంతములు ప్రతిపాదించుట మంచిబాట. ఎప్పటికప్పుడు శాస్త్రకర్త సమన్వయ దృక్పథము నలవఱచుకొనవలయును. అట్టి సమన్వయశక్తి ప్రాచీనులలో నున్నంతగా నవీనులలో ఎంతోమంది యందు కానవచ్చుటలేదు. అట్టి శక్తిగలవారిలో సుబ్రహ్మణ్యము గారు మొగదలయందున్నారు."

–'భారతి' (ఫిబ్రవరి 1962)

సారస్వత సౌరభము : (1970) (సారస్వత వ్యాస సంపుటి)

"కళాపూర్ణోదయమునందలి సరస్వతీ చతుర్ముఖుల ప్రణయకలహాంశములకు

వీరు చెప్పిన నూతన వాఖ్యానము అపూర్వమును, అద్భుతముగా నున్నది".

– ఆచార్య శ్రీ పింగలి లక్ష్మీకాంతముగారు

"కలభాషిణీవృత్తాంతకల్పనకు మూలములైన బీజములు వాణీముఖ ప్రతిబింబ వర్ణనాఘట్టమున నిక్షిప్తములై యున్నవని అనుమానించి, నిశితముగా పరిశీలించి, వాణీ చతుర్ముఖులముఖబింబములయొక్కయు, మణిస్తంభమునందలి తత్ప్రతిబింబములయొక్కయు కదలికలయందు కలభాషిణీకథయందలి సర్వకథాంతరములును కదలాడుచున్నట్లు కనిపెట్టెను; సూక్ష్మాతి సూక్ష్మ వివరములతో ఆ కథాంశములకు మూలములైన బీజములను ఎత్తిచూపెను. కళాపూర్ణోదయపరిశీలనమున సరిక్రొత్తయైన మార్గమును త్రొక్కి అనితరసాధ్యమైన రహస్యమును సాధించి చి॥ సుబ్రహ్మణ్యము పింగళి సూరన ప్రతిష్ఠను మఱియొక మెట్టుపై కెక్కించెను".

– డా. పాటిబండ మాధవశర్మగారు.

"ఇందలి యొక్కొక్కవ్యాస మొక్కొక్క విశిష్టతోఁగూడి శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారి సర్వతోముఖ సామర్థ్యమును జాటుచున్నది".

– ఆచార్య డా. దివాకర్ల వేంకటావధానిగారు.

"ఈ వ్యాసములు చదివిన మీదట 'కవికంటె రసజ్ఞుఁడెఱుఁగు'నను భావము పాఠకులకు కలుగును. ఇది శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యముగారి విమర్శపాటవమునకు గీటురాయి".

– డా. పల్లా దుర్గయ్యగారు.

తిరుపతి వేంకటకవుల కావ్యసమీక్ష: (1963) (అముద్రిత గ్రంథము)

"వారి తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవిద్వయ సాహిత్య సమీక్ష మఱొక పిహెచ్.డి., బిరుదమునకుఁ బాత్రము కాఁదగినట్టిది".

– ఆచార్య డా. దివాకర్ల వేంకటావధానిగారు.

బసవపురాణ పీఠిక : (1969)

సాహిత్యఅకాడమీవారు ప్రకటించిన సంక్షిప్త బసవపురాణపీఠికలో బసవపురాణ నిర్మాణముపై జైన పురాణ ప్రభావము కలదను నూతన సిద్ధాంత మీ రచయితచే ప్రతిపాదింపఁబడినది.

"బసవపురాణ ముంది. ఈ కావ్యాన్ని గూర్చిన చర్చలన్నీ సామాన్యంగా దేశికవిత, ద్విపదచ్ఛందస్సు, జానుతెనుఁగు, సాంఘికజీవనచిత్రణం, వీరశైవమత ప్రాబల్యం మొదలైన అంశాల చుట్టే చంక్రమణం చేస్తుంటాయి. సుబ్రహ్మణ్యం ఎన్నుకున్న తీరువేరు. బసవపురాణం పురాణమా? ఎలా? నిజానికి భారత భాగవతాదులు పురాణాలు. బసవ పురాణం పురాణకావ్య సంప్రదాయాన్ని ధిక్కరించిన అచ్చమైన దేశికావ్యం. మరి అది పురాణం ఎలా అయింది? ఆరంభమైంది ఆలోచనాకదనం; అంతర్మథనం ఫలితం – బసవపురాణం జైన పురాణ ప్రభావాన్ని పుక్కిటబట్టుకున్న రచన అని నిగ్గు తేల్చటం. అందుకు ఉపస్కారకంగా సంస్కృతపురాణాల్లోని పంచలక్షణాలకు ప్రతిగా జైనులు తమ పురాణాల్లో నిబంధించిన ఉత్సవ పంచలక్షణాలను పేర్కొని వాటిని బసవపురాణంపట్ల సమన్వయించి చూపటం".

"డా॥ సుబ్రహ్మణ్యం వివచేన ఉన్న భావుకుఁడు, రసజ్ఞత ఉన్న నిశిత విమర్శకుడు, విద్యా వినయాలు సమప్రమాణంలో సంతరించుకున్న యువకుఁడు. ఉపరిశోధనలకంటె పరిశోధనలపట్ల ఆసక్తి ఉన్న సాధకుఁడు. సాహితీవిమర్శనారంగంలో ఇతఁడెక్కిన తొలిమెట్టు 'వీరరసం'. మలిమెట్టు 'సారస్వత సౌరభం'; మలిమెట్టులోనే దిదృక్షువులకు మిరుమిట్లు గొల్పిన ఈ సాధకునికీ, పరిశోధకునికీ నా అభినందనలు".

– డా. సి. నారాయణరెడ్డిగారు.

నివేదనము

ప్రాచీనభారతీయవిజ్ఞాననిధు లైన పురాణములను చారిత్రక భౌగోళిక ఖగోళ జ్యోతిష తత్త్వాదిశాస్త్ర దృక్పథములతో పరిశీలించు విమర్శనపద్ధతి భారతదేశమున వెలసియున్నను సమగ్రపురాణవాఙ్మయ పర్యాలోచన మింకను సాధింపవలసియున్నది. తెలుఁగున నట్టిది యత్యంత ప్రారంభదశలో నుండుటచే అస్తినాస్తివిచికిత్సకు పాత్ర మగుచున్నది.

పురాణములు శాస్త్రదృష్టు లనియు, రసప్రధానములు కావనియు సాధారణముగా విమర్శకులు భావించుచుండుటచే సంస్కృతపురాణవాఙ్మయము నొక ప్రత్యేకసాహిత్య ప్రక్రియగా గుర్తించి, వానిలోని కావ్యశిల్పకళారహస్యములను వెలికిఁదీయు ప్రయత్నము జరుగలేదు. అర్థప్రధానము లైన పురాణములో సైతము సాహిత్య పరమార్థమును దర్శింపఁగల విమర్శనపద్ధతి దేశమున వృద్ధి కావలసియున్నది.

సంస్కృతవాఙ్మయము సర్వతోముఖముగ వికసించిన తరువాత నాంధ్రమున సాహిత్యనిర్మాణ మారంభ మగుటచే తెలుఁగుకవులు సంస్కృతపురాణేతి హాసమహార్థములనే కాక, మహాకావ్యనిర్మాణశిల్పమునుగూడ కరతలామలకము చేసికొని సరసకావ్య శిల్పసుందరములైన పురాణములను తెలుఁగునవెలయింప యత్నించిరి. సంస్కృతము నుండి ఆంధ్రమున కనువదింపఁబడిన ఇతిహాసమునఁ గాని పురాణమునఁగాని, కావ్యమునఁగాని తెలుఁగుకవుల ప్రతిభానిష్యంద మని చెప్పుకొనఁదగినది కావ్యరసభావశిల్ప సంపత్తియే: తెలుఁగున కావ్యేతిహాసములను రసదృష్టితో విమర్శించుపద్ధతి వ్యాప్తి చెందినది కాని పురాణవాఙ్మయ క్షేత్రమున తెలుఁగుకవులు నిక్షేపించిన కావ్యరసభావసంపదను పరిశోధించే ప్రవృత్తి యింకను ఏర్పడలేదు. తెలుగుపురాణములో బమ్మెరపోతన భాగవతమును సాహిత్యదృష్టితో విమర్శించుట కొంత కలదు. కాని యదియు నసమగ్రము. ఇఁక మిగిలిన పురాణములను గూర్చి పట్టించుకొనిననాథుఁడు లేఁడు:

ఇట్టితరుణమున ప్రథమాంధ్రమహాపురాణ మగు మారన మార్కండేయపురాణము లనుగూర్చి పర్యావలోచనము చేయు భాగ్యము కలిగిన నేను కృతార్థుఁడను. పరమ పురుషార్థవ్యుత్పత్తిని రసవత్కథాసంపత్తిచే వ్యంజింపఁజేయు నొక వైలక్షణ్య

మీపురాణమునకు సహజలక్షణము: నన్నయవలె ప్రసన్న కథాకలితార్థోక్తి గల మారన తిక్కన సోమయాజి శిష్యుఁడై రసాభ్యుదయోల్లాసముగా కావ్యము నందగింపఁజేయు రచనాశిల్పమును సాధించి మార్కండేయము నొక రసవత్కథాసుధానిధిగా సంతరించెను. మారనవచనశ్రీ వైభవ మాంధ్రపురాణవాఙ్మయరంగమున కొక నూత్నమాధవశ్రీ సాక్షాత్కారము గల్పించి కవికోకిలలకు లలితపురాణకథారసాలపల్లవభిక్ష నర్థించు నేర్పుఁగఱపినది. అట్టి మారనమార్కండేయపురాణరచనా మహనీయత్వ మచ్చుపడునట్లు సాహిత్యవిమర్శన మింకను తెలుఁగున వెలయకుండుట విచార్యము. "మత్పురాకృత శుభాధిక్యంబు తా నెట్టిదో" అట్టి ప్రయత్నము చేయు సదవకాశము నాకు లభించినది.

నానావిధశాస్త్రార్థప్రపంచములను తన గర్భకుహరమునందు గుప్తముగా నిలుపు కొనిన ఈ పురాణపురుషుని యొక్క విరాడ్రూపమంతటిని దర్శించుటకుఁజేసిన సాహసము కాదిది: కావ్యకథాస్రవంతులకు జన్మస్థాన మైన తత్పురాణసాహిత్య సుందరమూర్తిని యథాశక్తి వాక్పుష్పములతో నారాధించుటకుఁ జేసిన ప్రయత్నమే యిది: ప్రాచీనార్వాచీనసాహిత్య విమర్శన మార్గములను మేళవించుకొనుచు మారనపురాణములోని వస్త్వలంకారఛందోరసశిల్పాదులను సమీక్షించుటయే తత్పురాణహృదయావిష్కార మని యిందు భావింపఁబడినది:

మార్కండేయపురాణాంతర్గతకథలను కావ్యవస్తువులుగా గ్రహించిన ఆంధ్రకవులు మారన రచననే కాక తన్మూల మగు సంస్కృతపురాణమునుగూడ పరిశీలించి, రెండింటి యందలి యౌచిత్యమును గ్రహించిరి. కావున కావ్యకథామూలవిచారచర్చ చేయు సందర్భములందు ఉభయపురాణములనుండి కవులు గ్రహించిన కథాంశములఁ బేర్కొని విమర్శించుటయైనది. పురాణ ప్రత్యక్షప్రభావముగల ప్రబంధకథలను గూర్చి సవిస్తరముగను, పరోక్షసాక్షిక పరంపరాప్రభావము గలవానిని గూర్చి సంగ్రహముగను ప్రపంచించుటయైనది.

ఆంధ్రపురాణములు ధర్మనీతి ప్రధానము లయ్యు తెలుఁగుకవుల ప్రతిభావిశేషముచే రసభావసింధువులైన వను సత్యమును ప్రథమాంధ్రమహాపురాణపరముగా నిరూపింపఁ జేసిన యీ పరిశోధనము రసజ్ఞుల చిత్తముల కెక్కినచో నేను ధన్యుఁడను:

ఈయంశముపై నేను పరిశోధన చేయుట కంగీకరించి, సిద్ధాంతవ్యాసమును పి హెచ్.డి., పట్టముకొరకు సమర్పించు నవకాశము కల్పించుటయేకాక, యు.జి.సి

పక్షమున పరిశోధనయాత్ర చేయుటకు నార్థిక సహాయము చేయించిన అప్పటి ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యాక్షులు డాక్టర్ డి.యస్. రెడ్డిగారికి నాకృతజ్ఞతా పూర్వక వందనములు.

తాళపత్రలిఖిత గ్రంథపరిశీలనమునకు దయతో నంగీకరించి సదుపాయములు కలిగించిన మదరాసుప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారాధ్యక్షులకును కృతజ్ఞతలు: తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారాధ్యక్షులకును కృతజ్ఞతలు:

ప్రారంభదశలో నొకసంవత్సరకాలము మార్గదర్శకులుగా నుండి పరిశోధన ప్రణాళికను రూపొందించుకొనుటలో నుచితమైన సలహాల నొసంగి ప్రోత్సహించిన గురువర్యులు ఆచార్య శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనముగారికిని, ఆపై నీవ్యాసము నత్యంతా దరాభిమానములతోఁ బర్యవేక్షించిన విద్వన్మణి డాక్టరు పల్లా దుర్గయ్యగారికిని నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతాభివందనములు.

1967 వ సం॥ సెప్టెంబరులో సమర్పించిన ఈ సిద్ధాంతవ్యాసమునకు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము 1969 ఫిబ్రవరిలో పి హెచ్.డి., పట్టమును ప్రకటించినది. ఈ గ్రంథమును ప్రచురించుటకు దయతో నంగీకరించిన ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులు, ఉదారహృదయులు నైన శ్రీ యన్. నరోత్తమరెడ్డిగారికిని, సిద్ధాంత వ్యాసమునకుఁ బరీక్షకులుగా వ్యవహరించిన విద్వన్మణులు ఆచార్య డాక్టర్ జి.యన్.రెడ్డి, డాక్టర్ కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు గారలకు నా కృతజ్ఞతాభివందనములు:

ఈ గ్రంథప్రచురణమున కార్థికముగా కొంత సహాయ మందించి ప్రోత్సహించిన ఆంధ్రప్రదేశ ప్రభుత్వమువారికి ప్రత్యేకముగా నా కృతజ్ఞతలు:

కవిసమ్రాట్టుల కావ్యములకకును, విద్వద్వతంసుల ఉద్గ్రంథములకును కృతిపతిత్వము వహించి, రాజకీయసాహిత్యరంగములలో నజాతశత్రువులై, రవీంద్రకవీంద్ర కవితా ప్రభావితులై, సమదృష్టితో సాహిత్యశాఖల కాలంబనము కల్పించుచున్న డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు నా గ్రంథస్వీకృతికి అంగీకరించుట నా అదృష్టవిశేషము ఆంధ్రభారతము వెలసిన నెల్లూరునకును, ఆంధ్రసామ్రాజ్యమహానగరమునకును సాహిత్యబాంధవ్యములు కల్పించి అఖిలాంధ్రవిస్ఫూర్తి వెలయించిన మారనకృతిపై వెలసిన ఈ విమర్శగ్రంథము సాహిత్య

బంధువులైన డాక్టర్ గోపాలరెడ్డిగారి కంకిత మగుటలో నౌచిత్యము కలదు. వారికి నా వినయపురస్సరాభివందనములు.

నా కీవిమర్శనాంశమును సూచించినవారు మా గురుదేవులు ఆచార్య డా. దివాకర్ల వేంకటావధానిగారు. నాడు చెళ్లపిళ్ల వారికి వలె నేడు దివాకర్లవారికి శిష్యుల మని చెప్పుకొనుటయే తెలుగుదేశమున నొక గొప్ప. వారి శిష్యవాత్సల్యము దాని కదియే సాటి: అమృతహృదయులైన వా రాశీఃపురస్సరముగా నీ గ్రంథమునకు 'ప్రస్తావన' రచించి నాపరిశోధన నభినందించినందులకు వారికి నామనఃపూర్వక నమోవాకముల నర్పించుచున్నాను.

ఆంధ్రప్రదేశసాహిత్యరథసారథులే కాక, సన్నిహితసాహితీమిత్రుల రచనా వ్యాసంగములకు సూత్రధారులై, ప్రతిభను గుర్తించి పరిశీలించి పరిపోషించు ప్రజ్ఞా శాలురైన శ్రీదేవులపల్లి రామానుజరావుగారు న న్నాప్తునిగా మన్నించి యెన్నోవిధముల ప్రోత్సహించుచున్నారు. వారికి నేను సర్వదా కృతజ్ఞుఁడను. అట్లే హృదయులు డా. పాటిబండ మాధవశర్మగారికి నా కృతజ్ఞతలు.

ఈగ్రంథముఖపత్రరచనమున తోడ్పడిన మిత్రులు శ్రీ 'సుధామ' కు, గ్రంథప్రచు రణమున విలువైన సలహాల నిచ్చిన మిత్రులు శ్రీ వంగపల్లి విశ్వనాథము, శ్రీ ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తి, వై. ఆంజనేయులుగారలకు, ఈ గ్రంథముద్రణమును తమ సొంతపనిగా భావించి, స్వల్పకాలములో నందముగా నచ్చొత్తించిన నాగార్జున ముద్రణాలయాధిపతులు శ్రీయన్.వి.నారాయణగారికి, కూర్పరులు శ్రీ పి. గండయ్య, శ్రీ పి. అప్పారావుగారలకు నా కృతజ్ఞతలు: ఈ గ్రంథప్రచురణభారమును వహించిన శ్రీమతి చి.సౌ. సుశీలకు, చి. రాధాకృష్ణునికి ఆశీస్సులు:

గూడ వెంకట సుబ్రహ్మణ్యం.

శ్రీవాణి, హైదరాబాదు,

1-1-1973.

విషయానుక్రమణిక

ప్రథమసర్గము : మహాపురాణములు – మార్కండేయము

1. పురాణములు: 3–39

పురాణశబ్దనిరుక్తి 5, పురాణం పంచలక్షణమ్ 8, పురాణ స్వరూపము 10, పురాణ స్వభావము 16, అష్టాదశ మహాపురాణములు 19, పురాణశ్లోకసంఖ్యలు 23, పురాణవర్గీకరణము 23, పురాణములు – ఉపపురాణములు 27, పురాణము – ఇతిహాసము 28, ఇతిహాసములు – **Epics** 34, పురాణములు – **Myths** 36.

2. మార్కండేయ మహాపురాణము : 40 – 46

నామవైశిష్ట్యము 40, శ్లోక సంఖ్య 42, మహాభారతప్రశంస 43, పురాణపంచలక్షణములు 49, జడోపాఖ్యానము 50, దుర్గాసప్తశతి 51, మార్కండేయ మహాపురాణము వెలసినకాలము 52, మార్కండేయమహాపురాణ వైశిష్ట్యము 58, మార్కండేయము త్రిగుణప్రధానమైన పురాణము 63, మార్కండేయపురాణ ప్రామాణికత్వము 65, కావ్యకథామూలమైన మార్కండేయము 66.

ద్వితీయసర్గము: ప్రథమాంధ్ర మహాపురాణము

1. ప్రథమాంధ్ర మహాపురాణము: 69–89

కృతికర్త: కృతిభర్త : కృతి వెలసిన కాలము 69, ప్రథమాంధ్ర మహాపురాణావిర్భావము 76, గురు – శిష్యులు 87.

2. మారన అనువాదపద్ధతి: 90 – 144

మారన – భావానువాదపద్ధతి 90, మారన మార్కండేయపురాణమును సంగ్రహించుట 93, ఉపాఖ్యానముల ననువదించిన విధము 96, శాస్త్రార్థముల సంగ్రహీకరణము 99, దేవతాస్తుతుల ననువదించిన విధము 104, కథార్థములను సంగ్రహించుట 110, ప్రకృతివర్ణనలు 121, యుద్ధవర్ణనలు 123, మారన కథారస పోషణము 131, మారన కల్పించిన కథాంశములు 137, మారన సూక్తులు 139.

3. ఆఖ్యానశిల్పము: 145 - 284

ఆఖ్యానశిల్పము 146, ద్రోణనందనచరిత్రము 150, హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము 168, జడోపాఖ్యానము 188, పతివ్రత కథ 191, కువలయాశ్వచరిత్రము 193, అలర్కోపాఖ్యానము 203, స్వారోచిషమను సంభవము 209, ఉత్తమమనుసంభవము 242, తామస మనుసంభవము 246, చాక్షుషమనుసంభవము 248, వైవస్వత మనువృత్తాంతము 250, సావర్ణిమనుసంభవము 254, రౌచ్యమనుసంభవము, భౌత్యమను సంభవము 257, రాజ్యవర్ధనరాజ చరిత్రము 259, నాభాగునిచరిత్రము 262, వత్సంధ్రచరిత్రము 267, ప్రాంశప్రాజాత్యాదుల చరిత్రములు 271, ఖనిత్రావేక్షిత మరుత్తరాట్చరిత్రలు 272.

4. ఛందశ్శిల్పము: 285 - 354

(అ) విశేషచ్ఛందములు

దండకము 287, స్రగ్విణి 288, ఉపజాతి 290, లయగ్రాహి 290, మానిని 291, కవిరాజవిరాజితము 292, స్రగ్ధర 292, మహాస్రగ్ధర 295, మత్తకోకిల 298, తరలము 299, ఉత్సాహము 302, తరువోజ 304, మాలిని 305.

(ఆ) సామాన్యచ్ఛందములు

శార్దూల విక్రీడితము 308, మత్తేభవిక్రీడితము 313, చంపకమాల 317, ఉత్పలమాల 322, కందము 329, తేటగీతి 340, ఆటవెఁది 343, సీసము 344, గద్యము 350, ఛందస్సంవాదము 351

5. అలంకారశిల్పము 355 - 371

ఉపమాలంకారము 356, రూపకాలంకారము 364, అర్థాంతరన్యాసము 369, మరికొన్ని అర్థాలంకారములు 370, శబ్దాలంకార ములు 371.

6. రసశిల్పము: 372 - 382

7. మారనశైలి: 382 - 400

పురాణశైలి 382, తెలుఁగులోని చతుర్విధపురాణశైలులు 385, మారనశైలి

386, మారన పద్యరచనపై నన్నయతిక్కనల ప్రభావము 391, మారన ప్రయోగించిన జాతీయములు – లోకోక్తులు 398.

తృతీయసర్గము : మార్కండేయపురాణము – కావ్యవస్తుప్రదానము

1. మార్కండేయము మూలమైన తెలుఁగు కావ్యములు: 403 – 408

కావ్యవర్గీకరణము 404.

2. మనుచరిత్రము: 409 – 521

కృష్ణదేవరాయలు – అల్లసానిపెద్దన 409, వస్తువిస్తృతి : మారన పురాణప్రభావము 422 – ఉభయపురాణ ప్రభావము 435, వస్తునిర్మాణము : మారన పురాణప్రభావము 445, ఉభయపురాణ ప్రభావము 460 – పెద్దన స్వయముగాఁ జేసిన కల్పనలు 467, వస్త్వైము 483, పాత్ర స్వరూపస్వభావనిరూపణము 488, రస పోషణవిధానము 507, పెద్దన పద్యరచనపై మారన ప్రభావము 513, ఉపసంహారము 520.

3. కువలయాశ్వచరిత్రము: 522 – 546

ప్రబంధములోని ప్రధానకథాంశములు పురాణములోనివే 524, పురాణప్రబంధకథల స్వరూపస్వభావములందలి భేదము 525, చిననారాయణకవి చేసిన కల్పన లన్నియు సార్థకములు కావు 527, ఉభయపురాణములు కువలయాశ్వచరిత్రపై వైచిన ప్రభావము 541.

4. మదాలసాపరిణయము: 547 – 553

కవి చేసిన మార్పులు 548, వస్తువిస్తృతి – వర్ణనలు 552, మూలమునుండి గ్రహింపని కొన్ని కథార్థములు 553, కావ్యముపై పురాణప్రభావము 553.

5. మదాలసావిలాసము: 554 – 557

కువలయాశ్వుని కథకు సర్వాంగసంపూర్ణత్వము కల్పించిన విధము 554.

6. హరిశ్చంద్ర చరిత్రము: 558 – 594

గౌరన కావ్యకథామూలము 558, ప్రబంధకల్పనలపై పురాణ ప్రభావము

562, పురాణప్రబంధకథా తారతమ్యములు 587, శంకరకవి హరిశ్చంద్రచరిత్రము 590, శరభకవిపై పురాణ ప్రభావము 592.

7. **ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము: 594 – 605**

తక్కెళ్లపాటి లింగనమంత్రి ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము 594, ఏతత్కావ్యకల్పనలపై మార్కండేయపురాణ ప్రభావము 597, పురాణ ప్రబంధకల్పనలలోఁగల తారతమ్యములు 598, చంద్ర శేఖర కవి – ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము 601, తిరుపతి వేంకట కవులు – పూర్వహరిశ్చంద్ర చరిత్రము 603.

8. **మరుత్తరాట్చరిత్రము: 606 – 608**

9. **శ్రీదత్తభాగవతము: 609 – 610**

చతుర్థసర్గము : మార్కండేయపురాణము – మరికొన్ని ఆంధ్రానువాదాములు

1. **మార్కండేయపురాణము : మరికొన్ని ఆంధ్రానువాదములు : 613 – 620**

పొన్నతోట ఔబళకవి యనువాదము 613, మండ కామేశ్వరకవి యనువాదము 614, వచన మార్కండేయపురాణములు 619.

పంచమసర్గము : పురాణము కాని పురాణము

1. **మహాపురాణము కాని మార్కండేయము: 623 – 635**

ఎల్లకర నృసింహకవి మార్కండేయపురాణము 623, పర్వతమంత్రి లింగనామాత్యుని మార్కండేయము 631, పోచిరాజు వీరనామాత్యుని భావనాఋషి మాహాత్మ్యము 631, శిష్టు కృష్ణమూర్తి వీక్షారణ్యమాహాత్మ్యము 633.

ఉపసంహృతి: 636 – 640

ప్రసక్త గ్రంథసూచిక 637, అనుషక్త గ్రంథ సూచిక 640.

అనుబంధములు : 641 – 656